

SISÄLLYS

Esipuhe 7. painokseen	V	
Lyhenteet	XVII	
I	HYVÄN HALLINNON OIKEUDELLISET PERUSTEET	1
1	Perusoikeus hyvään hallintoon	1
1.1	Menettelylliset perusoikeudet ja oikeusturva	1
1.2	Hyvän hallinnon takeet	2
1.3	Hyvän hallinnon merkitys perusoikeutena	4
1.4	Hyvän hallinnon vaatimukset viranomaiskoneiston ulkopuolella	7
2	Hallintolain keskeinen sisältö	9
2.1	Hyvän hallinnon oikeudelliset takeet	9
2.2	Menettely hallintoasian käsittelyssä	11
2.3	Mitä hallintolaissa ei säännellä?	12
3	Eurooppaoikeuden vaikutus hallintomenettelyyn	13
3.1	Eurooppalainen hyvä hallinto	13
3.2	Perusoikeus hyvään hallintoon EU-oikeudessa	13
3.3	Euroopan neuvoston määrittelemä menettelyoikeus	21
4	Hallintolain suhde muuhun lainsäädäntöön	23
4.1	Hallintolain suhde sisällölliseen lainsäädäntöön	23
4.2	Hallintolain suhde menettelyä koskeviin erityissäännöksiin	24
4.3	Hallintolaki ja EU-oikeuden menettelynormit	28
II	HALLINTOLAIN SOVELTAMISALA	33
1	Soveltamisalan perusteet	33
1.1	Menettelyvelvollisuudet ja -oikeudet hallintoasian käsittelyssä	33
1.2	Hallintolain soveltamiskohde ja soveltajat	34

2	Hallintolain asiallinen soveltamisala	34
2.1	Hallintolaki ja hallinnon toimintamuodot	34
2.2	Hallintoasiat, joiden käsittelyssä sovelletaan hallintolakia	37
2.3	Hallintolain soveltamisalan rajoitukset	46
2.4	Hallintosopimus ja hallintolain soveltaminen	50
3	Hallintolain organisatorinen soveltamisala	55
3.1	Viranomaiset	55
3.2	Julkista hallintotehtävää hoitavat yksityiset	60
3.3	Hyvän hallinnon perusteet eurooppalaisessa hallinnossa	66
3.4	Hallintolain soveltamisen ulkopuolelle jäävä toiminta	67
III	OIKEUSPERIAATTEET HALLINTOASIAN KÄSITTELYSSÄ	71
1	Tavoitteena hyvä hallinto ja oikeusturva hallintoasioissa	71
1.1	Miksi hyvää hallintoa tavoitellaan?	71
1.2	Hyvän hallinnon merkityksiä	72
1.3	Oikeusturva ja asianmukainen menettely	75
1.4	Hallintotoiminnan arvot	76
2	Hallinnon lainalaisuus ja lakisidonnaisuus	77
2.1	Hallinnon lainalaisuuden periaate	77
2.2	Hallinnon lakisidonnaisuuden periaate	82
3	Julkisuusperiaate ja hallintotoiminnan avoimuus	90
3.1	Julkisuusperiaatteen merkitys ja tehtävät	90
3.2	Julkisuusolettama hallinnossa	91
3.3	Julkisuusperiaatteen kohde	92
3.4	Julkisuusperiaatteen toteuttamismuodot	93
4	Hallinnon oikeusperiaatteet (HL 6 §)	94
4.1	Yhdenvertaisuusperiaate	96
4.2	Tarkoitussidonnaisuuden periaate	105
4.3	Puolueettomuusperiaate	109
4.4	Suhteellisuusperiaate	112
4.5	Luottamuksensuojaperiaate	116
5	Hallinnon palveluperiaate	123
5.1	Viranomaispalvelut ja hallinnon asiakkaat	123
5.2	Asiakasnäkökulma ja tuloksellisuus	124

IV	HALLINTOMENETTELYN VIREILLEPANO JA ASIAN KÄSITTELY VIRANOMAISESSA	129
1	Hallintoasian vireillepano viranomaisessa	129
1.1	Yksityinen tai viranomainen vireillepanijana	129
1.2	Vireillepanotavat	130
1.3	Vireillepanon muodolliset vaatimukset	132
1.4	Vireillepanon sisällölliset vaatimukset	134
1.5	Vireillepanon toteuttaminen	136
2	Vireillepanon ja käsittelyn määräajat	138
2.1	Vireillepanon määräaika	138
2.2	Asian selvittämiseen liittyvät määräajat	141
2.3	Asian käsittelyaikaa koskevat määräajat	141
2.4	Menetetyn määräajan palauttaminen	142
3	Asiakirjan siirtäminen toimivaltaiselle viranomaiselle	143
3.1	Siirtämisen edellytykset	143
3.2	Siirron toteuttaminen	144
4	Asiakirjan ja selvityksen täydentäminen	146
4.1	Oma-aloitteinen täydentäminen	146
4.2	Tilaisuuden varaaminen täydentämiseen	147
5	Hallintoasian vireilletulo ja vireilletulon oikeusvaikutukset	149
5.1	Vireilletulon ajankohta	149
5.2	Asioiden käsittelyjärjestys	152
5.3	Vireilletulon oikeusvaikutukset	153
5.4	Hallintoasian vireilläolon päättyminen	154
6	Hallintoasian käsittelytavat	155
6.1	Kirjallinen käsittely	155
6.2	Sähköinen käsittely	156
6.3	Suullinen käsittely	156
6.4	Hallintosopimuksen käsittely	158
6.5	Hallintoasian käsittely tosiasiallisessa hallintotoiminnassa	160
7	Asianosainen hallintoasian käsittelyssä	161
7.1	Mitä asianosaisasema merkitsee?	161
7.2	Asianosaiskelpoisuus	163
7.3	Asianosaisseuraanto	164

7.4	Asianosaisen aseman määräytyminen	164
7.5	Osalliset ja intressit hallintomenettelyssä	170
8	Puhevallan käyttäminen asian käsittelyssä	171
8.1	Hallintomenettelykelpoisuus	171
8.2	Asiavaltuus puhevallan käyttämiseen	171
8.3	Asiamies ja avustaja	172
8.4	Vajaavaltaisen puhevallan käyttäminen	174
8.5	Edunvalvojan puhevalta	174
8.6	Oikeushenkilön puhevallan käyttäminen	175
9	Kulut ja maksut hallintoasian käsittelyssä	175
9.1	Hyvän hallinnon perusteiden toteuttaminen	175
9.2	Hallintomenettelyn maksullisuus	176
9.3	Vastuu menettelykuluista	177
9.4	Oikeusapu hallintoasian käsittelyssä	177
V	HALLINTOMENETTELYN LAATUVAATIMUKSET	179
1	Asianmukainen käsittely ja hyvä palvelu	179
1.1	Käsittelyn asianmukaisuus	179
1.2	Huolellisuusvelvollisuus	181
1.3	Hallintotoiminnan hyvä laatu	182
1.4	Oikeusturvan toteuttaminen ja edistäminen	182
2	Käsittelyn tasapuolisuus ja asioiden käsitteleminen yhdessä	183
3	Käsittelyn viivytyksettömyys	186
3.1	Joutuisa käsittely	186
3.2	Joutuisan käsittelyn tehosteet	190
3.3	Arvio käsittelyajasta ja tieto käsittelyn etenemisestä	192
4	Käsittelyn puolueettomuus ja esteellisyysperusteet	192
4.1	Puolueettomuus ja riippumattomuus asian käsittelyssä	192
4.2	Esteellisyysperusteet	194
4.3	Esteelliset henkilöt	209
4.4	Esteellisyyden arviointi ja ratkaiseminen	213
4.5	Esteellisyyden vaikutukset	217
4.6	Esteellisyyden ennakkorajoitukset ja karenssi	219

5	Hyvä kielenkäyttö ja käsittelyn kieli	221
5.1	Hyvän kielenkäytön vaatimus	221
5.2	Asian käsittelyssä käytettävä kieli	223
5.3	Tulkitseminen ja kääntäminen	227
6	Viranomaisen neuvontavelvollisuus	229
6.1	Neuvonnan kohde ja sisältö	229
6.2	Neuvonnan antamisen edellytykset	232
6.3	Neuvonnan lainmukaisuus ja asianmukaisuus	233
6.4	Neuvonnan sitovuus	234
7	Käsittelyn julkisuus	236
7.1	Julkisuusperiaate asian käsittelyssä	236
7.2	Hallintoasian julkinen käsittely	238
7.3	Säädösvalmistelun julkisuus	241
8	Viranomaisten yhteistyö	242
8.1	Yhteistyövelvoite	242
8.2	Hallinnollinen apu	244
8.3	Virka-apu	245
VI	HALLINTOASIAN SELVITTÄMINEN JA SELVITTÄMISKEINOT	249
1	Selvittämisvelvollisuus ja selvittämisvastuun jakautuminen	249
1.1	Hallintoasian selvittämisen tavoitteet ja sisältö	249
1.2	Selvittämisvastuun jakautuminen hallintomenettelyssä	252
1.3	Viranomaisen huolehtimisvelvollisuus	255
1.4	Viranomaisen selvittämisvastuu	260
1.5	Asianosaisen selvittämisvelvollisuus	265
1.6	Selvitysvelvollisuus EU-oikeudessa	269
2	Viranomaisen selvityspyyntö	271
2.1	Selvityksen kohde ja sisältö	271
2.2	Selvityksen määräaika ja muut ehdot	272
3	Asianosaisen esittämä selvitys	272
3.1	Asianosaisen oikeus esittää selvitystä	272
3.2	Asianosaisen oikeus olla esittämättä selvitystä	274

4	Asianosaisen kuuleminen	278
4.1	Kuuleminen hyvän hallinnon takeena	278
4.2	Kuulemisen tehtävät	279
4.3	Kuulemisen kohde ja sisältö	280
4.4	Asianosainen kuulemisessa	283
4.5	Kuuleminen menettelynä	284
4.6	Poikkeukset asianosaisen kuulemisesta	288
4.7	Kuulemisen oikeusvaikutukset	292
5	Asianosaisen tiedonsaantioikeus	293
5.1	Asianosaisjulkisuus - sisältö ja tarkoitus	293
5.2	Asianosaisen tiedonsaantioikeuden kohde	294
5.3	Asiakirjan vaikutus asian käsittelyyn	295
5.4	Asianosaisen tiedonsaantioikeuden toteuttaminen	300
5.5	Asianosaisen oikeus käyttää tietoa hyväkseen	301
5.6	Asianosaisjulkisuuden rajoitukset	302
5.7	Oikeus saada itseään koskevia tietoja	310
5.8	Oikeus tutustua omiin henkilötietoihin	313
6	Osallistumisen ja vaikuttamisen keinot	315
6.1	Tiedon saamisen ja vaikutusmahdollisuuksien takaaminen	315
6.2	Asian vireilläolosta ilmoittaminen	319
6.3	Lobbaus ja avoimuusrekisteri	322
7	Katselmuks	322
7.1	Katselmuksen edellytykset	322
7.2	Katselmuksen vireillepano	323
7.3	Katselmuksen toimittaminen	324
8	Tarkastus	326
8.1	Tarkastuksen edellytykset	326
8.2	Tarkastuksen vireillepano	328
8.3	Tarkastuksen tekeminen	329
8.4	Tarkastuskertomus	332
8.5	Tarkastuksen julkisuus	333
9	Suulliset selvityskkeinot	334
9.1	Suullisen vaatimuksen tai selvityksen esittämisen edellytykset	334
9.2	Suullinen selvitysmenettely	335
9.3	Suullinen todistelu	336

VII	PÄÄTÖKSENTEKO HALLINTOASIASSA	337
1	Hallintopäätös	337
1.1	Hallintopäätösten erityispiirteitä	337
1.2	Hallintopäätöksen lainvoima, oikeusvoima ja pätevyys	340
1.3	Hallintopäätösten vastavuoroinen tunnustaminen	343
2	Hallinnollisen päätöksenteon yleiset puitteet	344
2.1	Toimivalta hallintopäätöksen tekemiseen	344
2.2	Oikeus saada päätös ja viranomaisen ratkaisupakko	345
2.3	Viranomaisen harkintavalta päätöksenteossa	348
2.4	Harkintavallan väärinkäytön kieltö	354
2.5	EU-oikeuden erityispiirteet viranomaisen päätöksenteossa	356
2.6	Päätöksentekotavat	359
3	Hallintopäätöksen sisältövaatimukset ja voimassaolo	364
3.1	Päätöksen selvyys	364
3.2	Päätöksen sisältämät tiedot	365
3.3	Päätökseen liitettävät ehdot ja määräykset	368
3.4	Hallintopäätöksen voimassaoloaika	369
4	Hallintopäätöksen muoto	370
4.1	Kirjallinen hallintopäätös	370
4.2	Sähköinen hallintopäätös	370
4.3	Suullinen hallintopäätös	371
5	Hallintopäätöksen perustelut	372
5.1	Perustelujen tehtävät	372
5.2	Perustelujen sisältö	373
5.3	Poikkeukset perusteluvelvollisuudesta	376
6	Muutoksenhakua koskevat ohjeet päätöksessä	380
6.1	Oikaisuvaatimusohje ja valitusosoitus	380
6.2	Ilmoitus valituskiellosta ja valituskelvottomuudesta	384
7	Päätöksen tiedoksianto	384
7.1	Viranomaisen velvollisuus antaa päätös tiedoksi	385
7.2	Oikeus saada päätös tiedoksi	386
7.3	Tiedoksiannon oikeudellinen merkitys	387
7.4	Tiedoksiantotavat	389
7.5	Tiedoksiantomenettely	392

8	Hallintopäätöksen täytäntöönpano ja hallintopakko	396
8.1	Hallinnollisen täytäntöönpanon sisältö	396
8.2	Hallintopäätöksen täytäntöönpanokelpoisuus	397
8.3	Viranomaisen täytäntöönpanomääräykset	399
8.4	Hallinnolliset täytäntöönpanokeinot ja hallintopakko	400
VIII	JULKISUUS, TIEDONHALLINTA JA TIETOSUOJA VIRANOMAISTEN TOIMINNASSA	405
1	Julkisuusperiaate	405
1.1	Julkisuus perusoikeutena	405
1.2	Julkisuuden rajoitukset	406
1.3	Julkisuuden sääntely	407
2	Viranomaisen velvollisuus toteuttaa julkisuutta	408
2.1	Viranomaisen tiedonantovelvollisuus	408
2.2	Julkisuusmyönteinen harkintavallan käyttö	408
2.3	Viranomaisen tiedottamisvelvollisuus	410
3	Viranomaisen asiakirja julkisuuden kohteena	414
3.1	Asiakirjat ja tieto	414
3.2	Viranomaisen asiakirjat	415
4	Valmisteluasiakirjojen julkisuus	420
4.1	Julkisuuden alkamisajankohta	420
4.2	Viranomaiselle tulleet asiakirjat	421
4.3	Viranomaisen laatimat asiakirjat	422
4.4	Viranomaisen harkintavalta	423
5	Oikeus saada tieto asiakirjasta	424
5.1	Mitä asiakirjan julkisuus merkitsee?	424
5.2	Kenellä on oikeus saada tieto asiakirjasta?	426
5.3	Oikeus saada henkilötieto	427
6	Julkisuuden toteuttaminen	429
6.1	Tiedon pyytäminen	429
6.2	Viranomaisen menettelyvelvollisuudet	432
6.3	Tiedon antamista koskeva päätöksenteko	433
6.4	Tiedon antamistavat	436
6.5	Uuden asiakirjan laatiminen	437

6.6	Maksut tiedon antamisesta	438
6.7	Oikeusturvakeinot	439
7	Viranomaisen tiedonhallintavelvoitteet	440
8	Salassapito	444
8.1	Salassapitovelvollisuuden sisältö	444
8.2	Salassapidon kohteet	447
8.3	Salassapidon perusteet	448
	8.3.1 Yksityistä intressiä suojaavat salassapitoperusteet	449
	8.3.2 Yleistä intressiä suojaavat salassapitoperusteet	453
	8.3.3 Julkisyhteisön omat intressit	456
	8.3.4 Yleistä ja yksityistä intressiä suojaavat salassapitoperusteet	457
8.4	Salassapitoperusteen tulkinta ja soveltaminen	458
8.5	Salassapitoaika ja sen päättyminen	462
8.6	Tiedon antaminen salassa pidettävästä asiakirjasta	463
9	Tietosuoja viranomaisen toiminnassa	464
9.1	Tietosuojan oikeudelliset perusteet	464
9.2	Henkilötietojen suoja ja julkisuusperiaate	465
9.3	Henkilötietojen käsittely viranomaisen toiminnassa	466
IX	OIKEUSTURVA, VALVONTA JA VASTUU HALLINTOASIOISSA	471
1	Oikeusturvan takeet hallintoasioissa	471
1.1	Suojaava, korjaava ja menettelyllinen oikeusturva	471
1.2	Oikeusturvakeinot julkisissa palveluissa	474
1.3	Asianmukaisen menettelyn turvaaminen	476
2	Hallintokantelu	477
2.1	Hallintokantelun kohde	477
2.2	Hallintokantelun tekeminen	477
2.3	Hallintokantelun käsittely	478
2.4	Kanteluviranomaisen toimivalta	479
3	Hallintopäätöksen korjaaminen	480
3.1	Asiavirheen korjaaminen	481
3.2	Menettelyvirheen korjaaminen	486
3.3	Uusi selvitys	487
3.4	Kirjoitusvirheen korjaaminen	488

3.5	Korjaamismenettely	489
3.6	Korjaamismenettelyn suhde muutoksenhakuun	492
4	Oikaisuvaatimus muutoksenhakeinona	494
4.1	Oikaisuvaatimuksen soveltamisala	494
4.2	Oikaisuvaatimusmenettely	496
5	Hallintoasian uudelleen käsittely	499
6	Hallintopäätöksen muuttaminen tai kumoaminen valituksen perusteella	500
6.1	Muutoksenhakeinot	500
6.2	Muutoksenhakuoikeuden takeet	501
6.3	Hallintovalitus sekä alue- ja kunnallisvalitus muutoksenhaun perusmuotoina	502
6.4	Oikeus tehdä valitus	505
6.5	Valituksen kohde ja valituskelpoisuus	507
6.6	Valitusmenettely	510
7	Hallintoriita	512
8	Ylimääräinen muutoksenhaku	513
8.1	Hallintopäätöksen purkaminen	513
8.2	Määräajan palauttaminen	514
9	Hallinnon valvonta	514
9.1	Viranomaistoiminnan valvonta	514
9.2	Yleinen laillisuusvalvonta	516
9.3	Valvonta EU-asioissa	518
10	Oikeudellinen vastuu	519
10.1	Virkavastuu	519
10.2	Julkisyhteisön korvausvastuu	522
	Lähteet	525
	Oikeustapaushakemisto	541
	Asiahakemisto	549